

és tudás” címet viseli, melyben a kabaristákat meggyőzte arról, hogy a világi tudás nem áll szemben, azzal a hittel, amit vallásuk kíván tőlük.

Az arab uralom hanyatlása együtt járt a babiloni zsidó központ hanyatlásával, ami 1040-ben a gáoni intézmény megszűnéséhez vezetett. A keleti zsidóság vezető szerepét a XI. században átvették az európai zsidó központok.

Szakirodalom

- 📖 *Arabok.* (Szerk.: Benczik József) Bp., Kozmosz, 1976.
- 📖 *A zsidók egyetemes története.* (Szerk.: Szabolcsi Miksa) Bp., 1907.
- 📖 Benke József: *Arabok története.* Bp., Kossuth, 1987.
- 📖 Fernando Johannes: *A zsidó vallás.* Bp., 1990.
- 📖 Goldsiher Ignác: *Az iszlám Magvető.* 1980.
- 📖 Harmatta János: *Jemen ókori történetéhez.* Antik Tanulmányok, 19. köt. (1972)
- 📖 Román József: *Mohamed élete.* Móra 1966.

Basa István

A siratófal története

„M iután a rómaiak Gorpaios hónap 7-én, 18 napi munka után befejezték a sáncépítést, felvontatták az ostromgépeket [...] A kiéhezett védők a falakról igyekeztek utolsó erejükkel a faltörő kosokkal támadó ellenséget elkergetni, de a rómaiak csakhamar leverték, leölték vagy visszaszorították a zsidókat [...] kivont karddal tódultak be és mindenkit lemészároltak, ki útjukba került, így hullákkal torlaszolták el a szűk utcákat és a város szinte úszott a vérben. [...] és estefelé megszűnt az öldöklés, azonban a tűz egész éjjel dühöngött. Gorpaios nyolcadika az égő Jeruzsálemre virradt.

A várost az 5., 10. és 15. légiók foglalták el. A rómaiak ezután még a legtávolabbi városrészeket is felgyújtották, a falakat pedig földig rombolták. Így esett el Jeruzsálem Vespasianus uralkodásának második évében, Gorpaios hónap 8-án.”

Josephus Flavius
(József Ben Matitjáhu)

* * *

I. u. 70-ben Tammuz hó 17-én kezdték el ostromolni a Szetnélyt, amit végül is Áv hó 9-én sikerült elfoglalni a rómaiaknak. Ez a nap a gyász és a böjt ünnepe a zsidóknál, melynek neve Tisá-be-Áv. A római légiók Jeruzsálem elfoglalása után az egész várost lerombolták csak a Phaesel tornyot és a Templom nyugati falának egy részét hagyták meg, hogy a következő nemzedékek is lássák, milyen hatalmas volt Jeruzsálem, mit Titus légiói elfoglaltak.

Később – meg nem állapítható időben – a Phaesel torony is megsemmisült. Ez után a Templom egyetlen emléke a Nyugati Fal maradt, a Kotel Márávi. 137-ben az utolsó zsidó szabadságharc, a Bar Kochba lázadás leverése után, római telepések érkeztek a romváros

területére. Az új város neve Aelia Capitolina, melynek közepén a Szentély helyén, Jüpiternek, a latin főistennek emeltek templomot. Ez a templom lett később, a kereszténység uralomra jutása után Jeruzsálem egyik legfontosabb temploma. A templomok és szentélyek gyakran megsemmisültek, de a Fal maradt.

A gálutban élő zsidóság nem szakadt el egyetlen kézzel fogható emléktől a két évezred alatt. A város egymás váltó urai tudták mit jelent a zsidóság számára a Fal. Az arab hódításig tiltva volt a Kotel látogatása. 638–1099-között a zsidók folyamatosan látogathatták és imádkozhattak előtte.

A keresztések uralma alatt lévő Jeruzsálemet (1099–1187, 1229–1244) zsidó nem látogathatta, ennek ellenére gyakran megkísérelték a városba való bejutást.

„Ha elfeledlek Jeruzsálem, száradjon el jobbam és tapadjon nyelvem inyemhez!” Ez volt a fogadalom, és ezt a fogadalmat újra és újra minden zsidó generáció megújította.

„A jövő évre Jeruzsálemben!” – ez lett a biztatás és a soha fel nem adott remény jelsza-
va majd két évezreden át.

A keresztések után újra a mohamedánok következtek, akik engedélyezték a Fal látogatását. 1923-ban – miután Palesztínát megszerezték az angolok a törököktől – új korszak kezdődött a Fal és a zsidóság történetében.

A meginduló zsidó bevándorlás új helyzetet teremtett az arabok és a bevándorlók között. Az angol kormányzat nem egyszer drótsövényrel és fegyveres őrsgálattal zárta el a Falat, a zsidók elől. Az indoklás az arabok érzékenységre hivatkozott, a feszült, csaknem mindig feszült helyzetre, melyben az arabok a Fal körüli zsidó gyülekezésekben provokációt láthattak, vagy láttak.

De az Irgun Cvai Leumi, a Zsidó Állam függetlenségéért harcoló földalatti mozgalom emberei nem hagyták magára a falat: Jelszavuk: „El kell jutni a Falhoz és meg kell ott fűjni a sófárt.” A sófár egy kos szarvából készült kürt, amit az ünnepeken szólaltattak meg. A Fal előtt egy előírászerű hangsorozatot kellett leadni. Josephustól tudjuk, hogy a papok az ostrom utolsó napjaiig ellátták a templomszolgálatot. Ez a szolgálat előírta, hogy kelő napot – a szolgálat kezdetén – a Magrephával kell köszönteni, melynek Jerikóig ért a hangja.

Sokszor végrehajtották az ifjú cionisták bátor tettüket, de egyszer sem rohantak el, mindig megvárták a bilincset és az elvezetést. 1946–48 között szabadon látogathatták a zsidók Jeruzsálemet és a Falat. 1948. május 15-én meginduló arab-izraeli háborúban a Jordán légio elfoglalta Jeruzsálem óvárosát. Az ezt követő tizenkilenc év alatt a Falhoz egyetlen zsidó sem mehetett. Csak egyszer egy amerikai rabbi jordán kormányengedéllyel pár percre.

1967-ben a Hatnapos Háborúban az izraeli haderő visszafoglalta az óvárost. 1967. június 5-én a háború első napján „izraeli harcosai ott álltak a fal előtt”. 1967. június 6-án Slomo Goren tábornok, a hadsereg főbbijja ezernyolcszázkilencvenhét év után ismét Magrephával köszöntötte a kelő napot.

Irodalom

- ☞ Josephus Flavius: *A zsidó háború*
- ☞ Abády Ervin: *A csodák hat napja Bp., 1991.*
- ☞ Kotel Tel-Aviv 1993.